

Kšicová, Danuše

Přehled historických událostí Ukrajiny

In: Kšicová, Danuše. *Z dějin ukrajinské kultury : umění - divadlo - hudba*. 1. vyd.
Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 197-209

ISBN 978-80-210-7494-1; ISBN 978-80-210-7497-2 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131876>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Přehled historických událostí Ukrajiny

Jiné kultury na území dnešní Ukrajiny

10.–8. st. př. n. l. – Kimmerijská civilizace v jižních oblastech Ukrajiny.

7.–4. st. př. n. l. – Příchod Skytů do jižních oblastí Ukrajiny.

7.–5 st. př. n. l. – Řecká kolonizace severního Černomoří – založena řada měst: Pantikapaion, Chersonésos, Olbia, Tanais, center řemeslné výroby a obchodu.

5.–4. st. př. n. l. – Bosporská říše na pobřeží Azovského moře pod vládou Spartakovců.

7.–3. st. př. n. l. – Zemědělské a pastevecké kmeny v lesostepních oblastech Ukrajiny.

3. st. př. n. l. – Doba vpádu Sarmatů a okupace jižních oblastí Ukrajiny.

Slované

1.–2. st. n. l. – První zprávy o Slovanech včetně východních, v dílech římských historiků uváděných pod názvem Venedi.

3.–6. st. n. l. – Stěhování národů – postupné pronikání Gótů, Hunů a Avarů.

konec 4. st. n. l. – Řečtí autoři hovoří o Slovanech pod jménem Antové, usazení byli mezi Dněstrem a Dněprem, jejich sídla sahala až k Azovskému moři a na západě k Dunaji.

7.–8. stol. – Usazování slovanských kmenů v Karpatské kotlině, kam zasahovala říše Velkomoravská – stát Mojžírovců (latinsky *Moravia Magna*) – první známý západoslovanský stát, ve své době nejmocnější a nejsilnější ve střední Evropě. Existoval převážně na území dnešního Česka, Slovenska a Maďarska mezi léty 833–906/907.

10. stol. – Invaze Maďarů do Evropy přinesla pád Velké Moravy a průnik do Zakarpatí.

Kyjevská Rus

První období (882–972)

Období velkého rozmachu Kyjevské Rusi ohraničuje téměř sto let od vlády Olega (882) do smrti Svjatoslava I. Igoreviče v roce 972. Panovníci staroruského státu si v tomto období dobyli strategickou obchodní cestu ze Skandinávie do Řecka (из варяг в греки) a podmanili si kočovné kmeny žijící v jejím okolí, aby tak mohli dát základ budoucímu státnímu útvaru na území východní Evropy – Kyjevské Rusi.

Druhé období (980–1054)

Období vlády Vladimíra I. Velkého a Jaroslava I. Moudrého je charakteristické upevněním vlády Kyjeva nad podmaněnými územími a obyvateli, politickým vrcholem staroruského státu – jeho ekonomickým a kulturním rozmachem. Nejdůležitějšími událostmi tohoto období bylo přijetí křesťanství východního ritu roku 988 a uzákonění prvních zákonů Kyjevské Rusi, jež zaujímá území od Oněžského jezera do Černého moře – mezi řekami Prut a Bug, od Visly po Oku.

Třetí období (1054–1240)

Poslední období dějin Kyjevské Rusi představuje neustálý boj mezi knížaty o trůn staroruského státu, rostoucí nebezpečí nájezdů nomádských kmenů a stagnace ekonomiky země, která se nejvíce projevila za vlády Vladimíra II. Monomacha (1113–1125) a Mstislava Vladimíroviče (1125–1132). Země je rozdrobena na knížectví: Kyjevské, Turovské, Volyňské, Haličské, Polocké, Novgorodské, Smolenské, Černigovské, Severské (Novgorod Severský), Muromsko-Rjazaňské, Perejaslavské, Rostovsko-Suzdalské.

Mongolský vpád (1237–1242)

Po zpuštění Kyjeva Andrejem I. Bogoljubským v roce 1169 udělal poslední tečku za dějinami Kyjevské Rusi mongolský vpád: 1237–1238 pod vedením chána Bátúa. Jedna z rozhodujících bitev se odehrála 4. března 1238 u řeky Siť. Kyjev byl rozvrácen roku 1240, většina území byla obsazena Zlatou hordou (též Kypčacký chanát), která ve svých výbojích pokračovala dvěma proudy do Polska a Uher. Při cestě zpět zasáhla i část východní Moravy. Po smrti chána Ögedeje se vojska vrátila zpět, na ruském území však zůstala až do roku 1480.

Utváření Ukrajiny

1341–1377 – Připojení severní Ukrajiny k Litvě za knížete Olgerta, jižní Bukoviny k Moldavskému knížectví, západní Ukrajiny k polskému království.

1386 – Personální unie Velkoknížectví litevského s Polskem, když se litevský velkokníže Jagajlo stal i polským králem.

1439 – Florentská unie, převaha Říma nad Byzanci – předzvěst jejího pádu. Jde o název užívaný pro církevní unii uzavřenou 6. července 1439 ve Florencii. Její podstatou byla dohoda o pomoci západních katolických států Byzantské říši proti Osmanským Turkům. Byzantský lid ji nepřijal, dokonce ani někteří světští a církevní hodnostáři, protože v případě úspěšného odrazení osmanských Turků by Byzanc musela uznat primát římského papeže a některé prvky katolického náboženství. Byla tak Byzantinci zamítnuta, což přispělo k pádu Konstantinopole roku 1453 a zániku samotné Byzantské říše.

1569 – Lublinská unie – vytvoření společného státu polsko-litevského, zv. Rzeczpospolita.

1596 – Vznik uniatské církve v Brestu Litevském. Část pravoslavné církve z území Polsko-Litevského státu se podřídila jurisdikci římského papeže při zachování pravoslavné

liturgie. V jejím čele stojí papež, byl zachován církevní zpěv a výtvarné tradice pravoslavné církve.

15.–17. stol. – Turecká expanze po dobytí Byzance Turky v roce **1453**. Osvobozenecký boj Ukrajinců proti polsko-litevskému státu a tureckým dobyvatelům.

1648–1654 – Osvobozenecká válka pod vedením Bohdana Chmelnyckého.

1654 – Perejaslavská rada – dohoda o připojení Ukrajiny k Rusku.

1667 – Andrusovský mír, jímž se Polsko vzdalo ukrajinského území na levém břehu Dněpru (levobřežní Ukrajina).

17.–18. stol. – Postupná likvidace hetmanského zřízení a autonomní správy Ukrajiny.

2. pol. 18. stol. – Osvobození jihoukrajinského území od turecké nadvlády.

1772–1795 – Trojí dělení Polska mezi Prusko, Rakousko a Rusko.

1772 – 1. dělení Polska: Lvov, oblast Ivano-Frankivská (Stanislav), část Volyně připadly Rakousku, jež již v 60. letech okupovalo Podkarpatskou Ukrajinu. Budováno školství dle tereziánských reforem. Rozvoj **národního hnutí** jako reakce na zavedení **němčiny** jako úředního jazyka dle dekretu Josefa II. (**1777**).

1793 – 2. dělení – připojení pravobřežní Ukrajiny k Rusku.

1794 – 3. dělení – Polsko přestalo existovat.

1815 – Připojení knížectví Varšavského k Rusku.

1863 – Carská vláda **zakázala používání ukrajinského jazyka** ve školách a v tisku, čímž reagovala na rozvoj národního hnutí. Dochází k postupnému formování moderního ukrajinského národa. Těžiště národního hnutí se přeneslo do rakouského záboru (Halič), kde byly mnohem liberálnější podmínky.

1914–18 – Západní Ukrajina je jedním z hlavních bojišť první světové války.

17. března 1917 – Po ruské únorové revoluci vznikla v Kyjevě Centrální rada, která v srpnu prohlásila Ukrajinu za autonomní součást Ruska.

12. prosince 1917 – Bolševici vyhlásili v Charkově Ukrajinskou sovětskou republiku a zahájili boj proti Centrální radě. Hlavním městem Ukrajiny se stal **Charkov**, kde byla převaha Rusů.

28. ledna 1918 – Po říjnové revoluci v Petrohradě vyhlásila Centrální rada v Kyjevě nezávislou **Ukrajinskou lidovou republiku** (ULR/UNR).

9. února 1918 – Centrální rada podepsala separátní mír s Ústředními mocnostmi a požádala německou a rakousko-uherskou armádu o pomoc v boji proti bolševikům. Německo pak ve snaze přinutit bolševiky k uzavření míru obsadilo velkou část Ukrajiny spolu s Lotyšskem a Estonskem.

3. března 1918 – Sovětské Rusko podepsalo s Ústředními mocnostmi mírovou smlouvu, v níž souhlasilo se ztrátou obrovského území včetně Ukrajiny a uznalo její nezávislost.

duben 1918 – S Německou podporou byl prohlášen ukrajinským **hetmanem** bývalý carský generál **Pavlo Skoropadskyj**. Po pádu Německa byla jeho vláda v prosinci svržena a moc přebírá **Direktorium**, jehož vůdčí postavou se záhy stal **Symon Petljura**.

říjen 1918 – Po porážce Ústředních mocností byla ve východní Haliči vyhlášena Západoukrajinská lidová republika (ZULR/ZUNR) s centrem ve Lvově, jejíž oddíly sváděly těžké boje s polskou armádou. V lednu 1919 se ZURL sloučila s URL. Podkarpatská Rus připadla Československu a Bukovina a Besarábie Rumunsku.

1919 – Na území Ukrajiny svádí mezi sebou boje vojska Centrální rady, Rudé armády a Bílé armády generála Děnikina. Polsko obsadilo většinu území Západoukrajinské lidové republiky včetně Lvova.

7. května 1920 – Polská armáda spolu s oddíly Symona Petljury, který uznal polské nároky na Lvov a západní Ukrajinu výměnou za polské uznání jeho vlády Ukrajinské lidové republiky, obsadila Kyjev. Po měsíci byla ale vytlačena Rudou armádou.

18. března 1921 – Rižským mírem bylo potvrzeno příměří mezi Polskem a Sovětským Ruskem z října 1920, podle něhož byla Ukrajina rozdělena na **západní část** (bývalý rakouský zábor spolu s Volyní a Podolím), ovládanou **Polskem**, a východní část, obsazenou **sovětským Ruskem**.

30. prosince 1922 – Dosud formálně nezávislá Ukrajinská sovětská republika se stala součástí SSSR. Až do roku 1934 byl hlavním městem Ukrajiny Charkov. Do roku 1929 byla podporována ukrajinizace státní správy, kultury a školství, poté započala rozsáhlá **rusifikace** Ukrajiny. Od roku 1930 byla prováděna **kolektivizace**, během níž byly miliony rolníků deportovány či uvězněny a miliony lidí zahynuly během **hladomoru**, který lze pokládat za záměrnou genocidu, zinscenovanou sovětskou mocí ve snaze ovládnout celé teritorium (1932–1933). Značná část ukrajinské inteligence byla Stalinovou diktaturou vyvražděna.

1934 – **Kyjev** se opět stává hlavním městem Ukrajiny.

23. srpna 1939 – Fašistické Německo a Sovětský svaz podepsaly v Moskvě Smlouvu o neútočení (tzv. pakt Molotov–Ribbentrop), v jejímž tajném dodatku si tyto země rozdělily sféry vlivu v Evropě. Po útoku na Polsko byly připojeny **k SSSR západní oblasti Ukrajiny**. V srpnu 1940 bylo Rumunsko pod hrozbou ultimáta donuceno vzdát se severní **Bukoviny** a **Besarábie**.

1941 až 1944 – Území Ukrajiny je okupováno fašistickým Německem. Na východě se rozvinul rozsáhlý partyzánský odboj, ve východní Haliči byl aktivní radikální nacionalistický proud, jehož partyzánské oddíly se v říjnu 1942 sloučily v Ukrajinskou povstaleckou armádu (UPA), která bojovala především proti Rusům a Polákům. V Polsku byla **UPA poražena** v operaci Visla v roce **1947** (kdy bylo v jejím rámci vysídleno asi 150 tisíc Ukrajinců), na západní Ukrajině byly některé partyzánské oddíly aktivní až do počátku 50. let.

1945 – Pod záminkou údajné kolaborace bylo **z Krymu vysídleno tatarské obyvatelstvo** a byla zrušena jeho autonomie.

1945 – SSSR si po skončení druhé světové války udržel území obsazené na základě dohody s fašistickým Německem (západní Ukrajina, severní Bukovina, Besarábie, Pobaltí). K Ukrajině byla na základě dohody s Československem **připojena Podkarpatská Rus**. Ukrajina se (spolu s Běloruskem) stala formálně nezávislým členem OSN.

1946 – Byla schválena reforma ukrajinského pravopisu, která jej přibližovala ruštině.

1946–1947 – V řadě oblastí Ukrajiny vypukl **hladomor** zapříčiněný poválečnou krizí a stalinskými metodami hospodaření.

prosinec 1947 – Prvním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany (bolševiků) Ukrajiny byl zvolen **Nikita Chruščov**, který tuto funkci zastával do prosince 1949, kdy byl Stalinem odvolán do Moskvy, aby se stal šéfem moskevského výboru strany.

1954 – Nikita Chruščov již jako první tajemník KSSS předal **Krym pod správu Ukrajinské SSR**.

1961 – Ve Lvově byli k vysokým trestům odsouzeni členové disidentského Ukrajinsko-dělnického spolku (Levko Lukjanenko a další), kteří požadovali vystoupení Ukrajiny ze SSSR, což formálně umožňovala všesvazová ústava.

červenec 1963 – Prvním tajemníkem ÚV Komunistické strany Ukrajiny se stal Petro Šelest, během jehož vlády byla omezena probíhající rusifikace, krymští Tataři se mohli vrátit na Krym, avšak pokračovalo pronásledování ukrajinských disidentů. Po jeho odvolání v květnu 1972 rusifikace opět zesílila a byla uzavřena většina ukrajinských škol.

srpen 1965 – Za protisovětskou činnost bylo zatčeno více než dvacet ukrajinských disidentů.

květen 1972 – Bylo zatčeno několik desítek představitelů ukrajinské inteligence (Ivan Džuba, Vjačeslav Čornovil, Vasyl Stus a další).

listopad 1976 – V Kyjevě založilo několik intelektuálů (Mykola Rudenko, Ivan Kandyba, Levko Lukjanenko) Ukrajinskou helsinskou skupinu, která podobně jako Charta 77 v Československu požadovala dodržování závěrečného aktu helsinské konference a jeho ustanovení o lidských právech. Skupina byla KGB zlikvidována před moskevskou olympiádou v roce 1980.

26. dubna 1986 – **Výbuch černobylské jaderné elektrárny** a pokusy sovětské vlády katastrofu utajit vyvolaly rozsáhlou nespokojenost s komunistickým systémem a přispěl k nárůstu protisovětských nálad.

1987 – Program **perestrojky Michaila Gorbačova** se na Ukrajině prosazuje pomalu, avšak postupně je zrušena cenzura, jsou propuštěni političtí vězni a vznikají první neformální ukrajinské kulturní i politické organizace.

1988 – Počátkem roku obnovili Levko Lukjanenko, Vjačeslav Čornovil a další činnost Ukrajinské helsinské skupiny, kterou přejmenovali na **Ukrajinský helsinský spolek**. V průběhu roku jsou rehabilitováni někteří straničtí představitelé odsouzení v 50. letech, zrušena jsou omezení pobytu a života krymských Tatarů a začínají jednání o novelizaci jazykového zákona, který by zlepšil postavení ukrajinštiny.

červenec 1989 – V Donbasu probíhají rozsáhlé stávky horníků, kteří protestují rovněž proti komunistické moci.

září 1989 – Na ustavujícím sjezdu Národního hnutí Ukrajiny (Ruch) byl jeho prvním předsedou zvolen básník Ivan Drač.

říjen 1989 – Nejvyšší sovět Ukrajinské SSR schválil jazykový zákon, kterým ukrajinština získala **status státního jazyka**.

březen 1990 – Konaly se první svobodné volby do Nejvyššího sovětu Ukrajinské SSR, jehož předsedou byl zvolen **Leonid Kravčuk**.

16. července 1990 – Nejvyšší sovět Ukrajinské SSR přijal **Deklaraci o státní suverenitě** Ukrajiny.

únor 1991 – Byla obnovena Krymská autonomní sovětská republika.

24. srpna 1991 – V reakci na pokus o puč protireformních komunistů v Moskvě byla Nejvyšším sovětem Ukrajiny **vyhlášena nezávislost země**. O dva dny později byla dočasně pozastavena činnost komunistické strany.

1. prosince 1991 – Ve všeobecném hlasování se pro nezávislost Ukrajiny vyslovilo 90,3 % hlasujících. Současně byl ukrajinským **prezidentem zvolen Leonid Kravčuk**.

8. prosince 1991 – Nejvyšší představitelé Běloruska, Ruska a Ukrajiny podepsali tzv. Bělověžskou dohodu, kterou zanikal Sovětský svaz a již vzniklo **Společenství nezávislých států**.

říjen 1992 – Předsedou vlády se stal Leonid Kučma, který tuto funkci zastával od října 1993.

červen 1993 – Byla obnovena činnost Komunistické strany Ukrajiny.

leden 1994 – Prezidenti Ukrajiny, Ruska a USA podepsali trojstrannou smlouvu o **likvidaci jaderných zbraní na Ukrajině**.

červenec 1994 – Ve druhém kole byl novým **prezidentem** Ukrajiny zvolen **Leonid Kučma**.

listopad 1995 – Ukrajina se stala členem Rady Evropy.

28. července 1996 – Ukrajinský parlament přijal novou ústavu, která stabilizovala prezidentsko-parlamentární systém a podřídila vládu prezidentovi.

listopad 1999 – Ve druhém kole všeobecných voleb byl prezidentem Ukrajiny znovu zvolen Leonid Kučma.

prosinec 1999 – Předsedou ukrajinské vlády se stal **Viktor Juščenko**.

listopad 2000 – V ukrajinském parlamentu vystoupil předseda socialistické strany Oleksandr Moroz a oznámil, že disponuje nahrávkami rozhovorů, v nichž prezident Kučma nařizuje ministroví vnitra, aby se zbavil novináře Heorhije Gongadzeho. Zveřejnění nahrávek, které tajně pořídil příslušník ukrajinské tajné služby a jejichž autenticita je ukrajinskými představiteli zpochybňována, způsobilo mohutnou vlnu protestů proti prezidentu Kučmovi a největší **vnitropolitickou krizi** na Ukrajině od vzniku nezávislého státu.

duben 2001 – Parlament vyslovil nedůvěru vládě Viktora Juščenka, premiérem byl jmenován Anatolij Kinach.

21. listopadu – 8. prosince 2004 – **Oranžová revoluce** (Помаранчева революція) je označení událostí, které nastaly po druhém kole prezidentských voleb na Ukrajině v listopadu 2004. Ve volbách se utkali kandidát vládního tábora a tehdejší ukrajinský premiér Viktor Janukovyč s kandidátem opozičního bloku Naše Ukrajina (Наша Україна) Viktorem Juščenkem. Oranžová byla barva volebního seskupení Naše Ukrajina. Po zmanipulovaných volbách a soudním procesu, opírajícím se o změnu zákonů, vyhrál **Viktor Janukovyč**.

Euromajdan – Masové hnutí odporu **proti postupu vlády Viktora Janukovyče**, která odmítla podepsat asociační smlouvu Ukrajiny s Evropskou unií. Hromadné protesty, které začaly **21. listopadu 2013** na kyjevském náměstí Majdan, brzy nabyly celostátního

charakteru. Po tvrdém zásahu policie na Janukovyčův rozkaz protestující strana nabyla převahy a vláda byla nucena ustoupit. Moc přešla do rukou opozice, která podepsala asociační smlouvu s EU. Obviněný Janukovyč uprchl do Ruska, které na změnu politické situace na Ukrajině reagovalo obsazením klíčových pozic na Krymu, jenž byl po volebním vítězství prorusky orientované strany připojen 23. března 2014 k Rusku. Ve volbách dne 25. květnu 2014 zvítězil s 54,22 % „čokoládový král“ – oligarcha **Petro Porošenko**. **březen – listopad 2014** – válečný konflikt v ukrajinské části Doněcké uhelné pánve mezi ukrajinskými ozbrojenými silami a proruskými povstalci, ohrožující mír v Evropě.

Ukrajinci v emigraci

Ukrajinci usídlení trvale v zahraničí, tzv. Ukrajinská diaspora (Українська діаспора), představuje podle údajů z r. 2004 deset až patnáct milionů, což je téměř třetina obyvatel žijících na ukrajinském území.

O politické emigraci lze hovořit již počátkem 18. stol., kdy lidé prchali před pomstou Petra I., jenž zvítězil r. 1709 u Poltavy a trestal všechny, kteří se přidali na stranu Mazeppovu. Část uprchlíků se dostala do Turecka, část na Západ do Budapeště, Vídně a Říma. Již r. 1880 žilo v zahraničí přes milion Ukrajinců – nejvíce ovšem na ruském území. Odtud se od r. 1877 část obyvatel vydala na Dálný východ. Z Rakouska-Uherska směřoval tehdy exodus do Bosny a severní Ameriky, i když lze hovořit také o reemigraci (r. 1909 se z USA vrátilo zpět 393 tisíc Ukrajinců). R. **1890** začala emigrace do **Kanady, Brazílie** a **Argentiny**. Celkový počet ukrajinských emigrantů **do obou částí Ameriky** se do první světové války odhaduje na půl milionu – nejvíce směřovalo do USA (350 tisíc) a do Kanady (100 tisíc). Za první světové války se však situace Ukrajinců, kteří imigrovali do Kanady z Rakouska-Uherska, velmi ztížila. Jako bývalí občané země, s níž Velká Británie vedla válku, byli internováni a nasazeni na nucené práce v horských oblastech Kanady. Dodnes o tom vypovídají tříjazyčné naučné tabule v národních parcích na západě Kanady, kde jsou i záběry z jejich táborů a těžké práce lesních dělníků (Kšicová, 2011).

93. Ukrajinci nasazení na nucené práce v budoucích národních parcích Kanady, které se tak připravovaly na turistický ruch, očekávaný v průběhu 20. století. Pracovali převážně jako dřevorubci. Foto DK, 2010.

94. Ukrajinci vracující se po „šichtě“ do baráků za ostnatým drátem. Pamětní desky jsou umístěny nedaleko zaniklých sirných lázní u Banfu. Není to příliš vzdálené od lesem již téměř zarostlého bývalého hornického městečka C-level Cirque, které fungovalo v letech 1904–1922. Foto DK, 2010.

Po první světové válce se v jejím důsledku počet zámořských emigrantů zvýšil o dalších 700–750 tis. To už bylo osídlení, jež bylo třeba nějak organizovat. Proto začínají vznikat různé organizace a spolky, které projevují zájem o osud Ukrajinců v cizině i na domácím území, jak se to markantně projevilo při vzniku Podkarpatské Rusi a jejím připojení k Československu r. 1919.

A právě zde, ve státě nově vzniklém 28. října 1918, kam přijížděly celé vlaky legionářů s živými zážitky z bojů na ruském území, vznikly neobyčejně příznivé okolnosti pro přijímání lidí z Východu. Oba naši přední politici, prezident T. G. Masaryk i jeho nejbližší spolupracovník Edvard Beneš, se o Rusko a jeho politické problémy zajímali i odborně, jak o tom svědčí jejich fundovaná publikační činnost. Po porážce Bílé armády se Evropa plní novými emigranty. Díky iniciativě nové československé vlády a T. G. Masaryka vzniká **Ruská akce pomoci v Československu** (Ruská akce, 2012), poskytující emigrantům podporu a možnost vzdělání. Zpráva o optimálních podmínkách pro příjem emigrantů se rychle šířila a počet emigrantů narůstal jak po porážce Bílé armády v Rusku, tak po definitivním ukončení polsko-ukrajinské války probíhající v letech 1918 a 1919. Šlo o vojenské střetnutí Polska a Západoukrajinské lidové republiky (ZUNR) o území dnešní západní Ukrajiny (která byla etnicky nepolská, ale s polským jazykovým ostrovem ve Lvově), které skončilo polským vítězstvím a připojením sporného území k Polsku. Poražená ukrajinská armáda hledala východisko. Jedinou možností byl ústup na československé území. 23. května 1919 ukrajinské vojsko překročilo hranice Podkarpatské Rusi, zčásti již obsazené Československem. Vojáci pak byli převezeni do **Německého Jablonného** (dnes Jablonné v Podještědí). O rok později, kdy se situace opakovala na jiné frontě, pak bylo vojsko posláno do **Liberce**. Odtud byly obě skupiny přesunuty r. 1921 do Josefova.

A právě v té době vzniká ve Vídni *Svobodná ukrajinská univerzita*, jež byla odtud po několika měsících přesunuta do Prahy, kde jí Karlova univerzita poskytla část svých prostor. Koncem r. 1921 zde vznikly dvě fakulty: filozofická a právnická. Zájem byl enormní. Do prvního semestru se zapsalo téměř tisíc posluchačů. Vysokoškolské studium totiž řešilo situaci i zmíněné části ukrajinské armády, která se po porážce ukrajinské haličské armády dostala na československé státní území. Svobodná univerzita zůstala v provozu i poté, co byly 17. listopadu 1939 vysoké školy v protektorátu zavřeny. Ještě před koncem války byla počátkem r. 1945 přesunuta do Německa. R. 1956 mohla v Mnichově oslavit 35. výročí svého působení, a to bez jakéhokoli přerušení, jak se zdůrazňuje v publikaci vydané v Mnichově r. 1958 (*Ukrajins'kyj Vil'nyj Univerzitet*). Řadu zajímavých materiálů obsahují sborníky vzešlé z konferencí o východoslovenské emigraci pořádaných v polovině devadesátých let Národní knihovnou ČR (*Russkaja, ukrajinskaja i belorusskaja emigracija v Českoslovakiji*, 1995) a *Ukrajinská svobodná univerzita* (Praha 1998), v níž je charakterizována pedagogická a vědecká úroveň této neobyčejně záslužné instituce i její kulturní a politický dosah.

Řada mladých mužů využila počátkem 20. let možnosti, již poskytovala zmíněná Ruská akce pomoci v Československu, a začala studovat na Ukrajinské svobodné univerzitě,

na Karlově univerzitě či jinde. B. Zilynskyj uvádí celou řadu škol, kde si mladí lidé mohli doplňovat svoje vědomosti (*Ukrajinci v Čechách a na Moravě*, 1995). Na Karlově univerzitě si ukrajinští studenti zapisovali především medicínu, kterou sem jezdili studovat i zájemci z polské části Ukrajiny, když se ukázalo, že ukrajinskou univerzitu se ve Lvově nepodaří prosadit. Jen po několik let se tam konaly přípravné kurzy. Z dalších významných ukrajinských škol v ČSR lze uvést *Ukrajinský vysoký pedagogický institut M. Drahoňanová* (1923–1933), pražské a posléze řevnické ukrajinské gymnázium a zvláště pak poděbradskou *Ukrajinskou hospodářskou akademii* (1922–1935). Řada studentů se ovšem hlásila také na české školy. Jejich zájmu se těšilo i Brno, kde se studenti zapisovali jak na techniku, tak na veterinární či filozofickou fakultu. Počet pravoslavných obyvatel Brna se zvýšil natolik, že zde byl v letech 1930–1932 postaven funkcionalistický pravoslavný chrám sv. Václava.

Neobyčejně zajímavou kapitolou ukrajinského školství v ČSR byl vznik *Ukrajinského studia výtvarných umění* v Praze. Počáteční impuls vzešel z *Kroužku výtvarných umění*, založeného v Praze r. 1922. Následujícího roku byl proměněn v *Ukrajinskou společnost výtvarných umění*, kde si uvědomili, jaký význam by mělo výtvarné vzdělávací centrum. Výsledkem bylo *Ukrajinské studio* – jedna z nejuznávanějších uměleckých institucí v tehdejší Československu. Studio poskytovalo svým studentům systematické vzdělání v oblasti výtvarného i užitého umění a architektury. Odpovídal tomu i program výuky, svou podstatou akademický. Absolventi získali titul mistr umění (Magister Artis). Tvůrčí hledání a experimenty korespondovaly s hlavními evropskými uměleckými programy první poloviny 20. století a byly jejich nedílnou součástí.

Jedním z iniciátorů založení studia a jeho prvním ředitelem byl známý ukrajinský historik **Dmytro Antonovyč**, profesory byli významní umělci **I. Kulec**, **I. Mozalevskyj**, **P. Lisovskij**, **K. Stachovskij**, **S. Mako**, **I. Mirčuk**, **V. Sičynskij**. Studio jako jediná vzdělávací instituce svého druhu k sobě poutalo nejenom Ukrajince, ale i mladé lidi především z Polska, Rakouska, Maďarska a Ruska. Zvláštní kapitolu v jeho historii představuje těsná tvůrčí spolupráce s domácími umělci. *Nový slovník československých umělců* Prokopa Tomana například uvádí, že v Ukrajinském studiu výtvarných umění studovalo více než padesát českých a slovenských umělců.

Ukrajinské studio výtvarných umění (1922–1952), stejně jako Muzeum osvobozené Ukrajiny v Praze (květen 1925–1948), vzniklo z potřeby a touhy ukrajinských umělců a vědců po národním sebeurčení, po tvůrčí identifikaci. Tito lidé spolu s tisíci dalších ukrajinských emigrantů v meziválečném Československu usilovali o to, aby ve svém společenství nezůstali uzavřeni. Snažili se proto navazovat kontakty s českými obyvateli, a to jak v profesní či občanské, tak i v čistě osobní rovině. Příznivé podmínky tehdejšího Masarykova demokratického Československa tomu napomáhaly.

Naštěstí se ve fondech Slovanské knihovny v Praze podařilo nalézt obsáhlou sbírku ukrajinského umění, jež je ve svém celku nejrozsáhlejší dochovanou sbírkou ukrajinského výtvarného umění v České republice a jednou z největších za hranicemi Ukrajiny. Slovanská knihovna část těchto materiálů vystavila spolu s pracemi z jiných českých

fondů na jubilejní výstavě, pořádané k 80. výročí založení Ukrajinského studia výtvarných umění v Praze ve dnech 13. 11. – 5. 12. 2003. (Podrobněji viz pasáž o ukrajinských školách v Praze.)

O tom, jak škola fungovala a jaký měla význam pro svoje žáky, píše na základě osobních zkušeností jeden z jejích absolventů, s nímž mne pojí osobní přátelství – významný český malíř Věroslav Bergr: „Podle pozdějšího porovnání dějinného vývoje jsme se učili stejným způsobem jako kdysi žáci u svých Mistrů. Dozvěděli jsme se mnoho z anatomie, perspektivy, dějin umění, technologie, například mnoho o barvách, harmonii, kompozici.“ (*Ukrajinské výtvarné umění v meziválečném Československu*, 2005, s. 313). S láskou vzpomíná na svého Mistra Jiřího Koláře.

Praha se tak stala hlavním centrem emigrace. Situace ukrajinské emigrace však nebyla jednoduchá. Vyhledky na politickou změnu byly malé, emigrace byla politicky rozkolísaná. S nárůstem nacionálních nálad se část mládeže začala přiklánět k ukrajinskému nacionalismu, zvláště poté, co ve Vídni vznikla r. 1929 *Organizace ukrajinských nacionalistů* (OUN), jež měla část svého vedení v českých zemích. V Praze také začal vycházet měsíčník *Rozbudova nacji* (*Budování národa*), vydávaný až do r. 1934. B. Zilynskyj upozorňuje na to, že v té době se již počal měnit i postoj československé administrace k této části ukrajinské emigrace. Po nástupu nacismu v Německu, fašismu v Itálii, po československém oficiálním uznání Sovětského svazu r. 1934 a podepsání spojenecké smlouvy s SSSR r. 1935 se jevil nárůst ukrajinského nacionalismu jako nebezpečný. Na přelomu 20. a 30. let vznikaly nacionálně orientované ukrajinské organizace i v Kanadě (Ukrajins'ko-nacional'ne ob'jednannja – UNO) a v USA (Deržavne vidrodžennja Ukrajiny). Podobné organizace vznikly v Argentíně a ve Francii. Byli to ultranacionalisté, ostře vystupovali proti úsilí polské a sovětské vlády a sbírali prostředky pro OUN.

Klidná nebyla ani nálada na Podkarpatské Rusi, usilující o zřízení autonomie, jež nakonec neměla dlouhého trvání. Za druhé světové války se toto území stalo součástí Maďarska, po válce pak bylo připojeno k Sovětskému svazu.

Po vstupu sovětské armády na české území v květnu 1945, kdy spolu se sovětskými jednotkami přišly i neblaze proslulé oddíly **SMERŠ** a **NKVD**, začala likvidace čelných představitelů východoslovanské emigrace včetně Ukrajinců. **Augustin Vološin**, **Maxym Slavynskyj** a **Hryhorij Omelčenko** byli zatčeni a zemřeli v sovětském vězení. Jen **Stepan Kločurak** (1895–1980) se vrátil do Prahy a mohl pokračovat ve své práci, kterou vysoce ocenil v několika svých dílech Mykola Mušinka. Nově zvolený předseda muzejního spolku spisovatel **Volodymyr Birčak** a jeho zástupce, ekonom **Mykola Dobrylovskyj**, byli zatčeni a deportováni do SSSR. V listopadu 1949 byl z území ČSR vyhoštěn **JUDr. Volodymyr Horbovyj**. Byl deportován do Polska a pak do SSSR. Byl obviněn z toho, že jako advokát bránil u soudu v Polsku **Stepana Banderu** ve Lvovském procesu. V SSSR byl odsouzen na 25 let vězení v gulagu. Po odpykání trestu se Horbovyj nesměl vrátit do Československa a musel žít v rodné vesnici Oboloni pod kontrolou KGB. Tam 21. května 1984 zemřel. (Zde i dále viz rukopisný přehled ukrajinských dějin z pera zesnulého Evžena Petrova.)

Po skončení druhé světové války bylo na území Německa a Rakouska násilím soustředěno víc než 16 milionů cizinců, z nich přibližně 2,3 milionu Ukrajinců. Návrat do SSSR odmítlo přibližně 210 tisíc Ukrajinců a více než 2,5 milionu obyvatel z evropské části SSSR. Stali se politickými běženci se statutem přesunuté osoby. To přimělo OSN k vytvoření *Agentury pomoci* a za dva roky poté *Mezinárodní organizace pomoci*. Mezi uprchlíky byli političtí emigranti z roku 1920, bývalí univerzitní studenti, příslušníci inteligence, vězni z koncentračních táborů. V Itálii bylo deset tisíc internovaných vojáků divize SS *Halič*. V letech 1947–1948 některé jednotky UPA přešly v boji od Karpat do Německa. Mezi emigranty byli lidé s vysokoškolským vzděláním: 1 000 učitelů, 400 inženýrů, 350 advokátů, 300 lékařů a stejný počet duchovních, 200 vědeckých pracovníků, 2 000 studentů. Přes omezenost finančních prostředků ukrajinští uprchlíci financovali dvě ukrajinské univerzity (v Mnichově a Stuttgartu), čtyřicet gymnázií, více než sto škol. Byly organizovány desítky profesionálních kurzů, vydávalo se 230 časopisů, fungovalo 35 knihoven, 33 divadelních souborů. Politické vedení přijala OUP-P, kterou tvořili venkované a dělníci.

Do Spolkové republiky Německo se po válce přesunulo **Centrum OUN**. Její intenzivní činnost neunikla pozornosti sovětské tajné policie. Agent KGB Bohdan Stašynskij v roce 1957 zabil **Lva Rebeta** a o dva roky později legendárního představitele odboje **Stepana Banderu**. Stašynskij pak r. 1961, těsně před postavením berlínské zdi, opustil východní Berlín, přihlásil se u Německého nejvyššího soudu a přiznal se ke svým zločinům.

V letech 1942–1951 byl proveden přesun utečenců na stálá místa pobytu. Tehdy odjelo z Německa a Rakouska 80 tisíc lidí do USA, 30 tisíc do Kanady, 20 tisíc do Austrálie, 20 tisíc do Anglie, 10 tisíc do Belgie, 10 tisíc do Francie, 7 tisíc do Brazílie, 6 tisíc do Argentiny. Postupem času ti, kteří odcestovali do Anglie, Francie, Belgie a zemí latinské Ameriky, přesídlili do USA a Kanady.

V USA, kde vznikla ekonomicky silná ukrajinská společnost, v roce 1970 otevřeli tři katedry na *Harvardské univerzitě* a založili *Harvardský ukrajinský vědecký institut*. Realizaci tohoto šestimilionového projektu zajistila pod vedením **Omeljana Pricaka** štědrost desetitisíců ukrajinských dárců. Dalším projevem aktivity bylo odhalení pomníku Tarase Ševčenka ve Washingtonu v roce 1964. Při této příležitosti se shromáždilo sto tisíc Ukrajinců. Ukrajinská společnost aktivně bojovala za osvobození ukrajinských disidentů ze sovětských žalářů. Dosáhli toho, že sovětské orgány propustili z vězení a umožnili příjezd disidentů **Valentyna Moroze**, **Petra Hryhorenka**, **Svjatoslava Karavanskeho**, jeho manželky **Niny Strokata-Karavanské**, **Nadiji Svitlyčné**. O vyhlášení nezávislosti Ukrajiny se zasloužili i američtí Ukrajinci.

Co do počtu jsou druhou národnostní menšinou Ukrajinci v Kanadě. *Společnost Ukrajinců Kanady* tvoří přibližně 750 tisíc lidí. Ve městech Edmundu, Winnipegu a Torontu žije 75 % ukrajinského obyvatelstva. Velký význam má vznik ukrajinských vysokých škol. V roce 1976 založil Manolij Zupy s finanční podporou provincie Alberton

Kanads'kyj instytut ukrajins'kych studij. Ukrajiništika byla zřízena např. na univerzitách v Torontu a Winnipegu. Financována byla z místních rozpočtů.

Kanadští Ukrajinci aktivně působili v provinčních federálních parlamentech, čímž získávali politický vliv. Zároveň aktivně podporovali disidenty v sovětských vězeních a v roce 1987 dosáhli toho, že byli disidenti **Daniil Šumuk** a **Josyp Terelja** osvobozeni z vězení a přijeli do Kanady, kde se také podíleli na vyhlášení nezávislosti Ukrajiny.

Francie, která je vysoce rozvinutou průmyslovou zemí, poskytla po druhé světové válce pomoc nevelké, ale významné skupině Ukrajinců, hlavně petljurovců a jiných utečenců. Hlavním vědeckým střediskem vzdělavců se stalo město *Sarcelles*, tvořící v současné době jedno z předměstí Paříže. Zde **Volodymyr Kubijovyč** (Володимир Михайлович Кубийович, 1900–1985) s využitím peněz z rozsáhlé sbírky vydal *Encyklopedii ukrajinoznavstva*, na niž pak navázala další vydání, především lvovské z r 1993 (*Енциклопедія українознавства – фундаментальна праця з україністики, створена під егідою Наукового Товариства ім. Шевченка у Європі (центр – Сарсель під Парижем, 1949–1952 роки, та 10 томів словникової частини, 1955–1989 роки)*).

Většina vojáků divize SS *Halyčyna* se po internaci v Itálii ocitla na území Velké Británie. Zaměstnání bylo možné získat v průmyslových centrech v Manchesteru, Bredfordu aj. Řada mužů se zde oženila.

Velmi důležitým centrem katolické diaspory Ukrajiny se stal Řím, kde nacházeli útočiště duchovní hodnostáři, propouštění ze sovětských vězení. V roce 1988 se tisíce ukrajinských katolíků z celého světa shromáždily v Římě u příležitosti oslav 1000. výročí křesťanství na Rusi, které se tehdy slavilo v Moskvě, nikoli v Kyjevě.

V roce 1951 vznikla jedna z neaktivnějších ukrajinských společností v diaspoře v **Austrálii**. Byla to třicetitisícová skupina, složená z uprchlíků ze západní i východní Ukrajiny. Usadili se ve městech Sydney, Melbourne, Adelaide. V prvních letech nebylo snadné najít zaměstnání, ale časem Ukrajinci získávali místa kvalifikovaných dělníků. Střediskem vědeckých sil se stala Ševčenkova vědecká společnost. V roce 1970 vznikla ukrajiništika na univerzitách v Melbourne a v Sidney.